

בורר ומוליד זבונה בדבר שאינו ניכר לעין 1126

לעיל למדנו ביחס לחיידקים שאינם נראים, שיש הסוברים שדבר שאינו נראה לעין מתחשבים בו (אבל אינם מוגדרים בעלי חיים), וי"א שאין להתחשב, ושיטת הגרש"ז זצ"ל "מורכבת" – שאם "פועלים" בהם במעבדה – נחשבים ניכרים לעין, ולקמן נרחיב במלאכות שבת נוספות. האם מותר להשתמש בשבת במשאבה המוציאה את האויר מבקבוק יין – כדי שהיין לא יתחמצן? האם יש לפנינו איסור בורר שהרי האויר אינו ניכר לעין העאדם? סרטון - על משאבה זו:

ישורון כ הרב שלום יוסף גלבר עמ' תקי"ג

ואין לטעון שהואיל והשינוי הנעשה במחשב ע"י לחיצה זו אינו נראה לעין לכן אין לחוש לו וכשם שלא אסרה תורה שרצים שאינם נראים לעינים דאין טענה זו שייכת כלל בכגון דא שהרי כל עיקר דרך הפעולה של המחשב אינה נראית לעינים ואעפ"כ בני אדם מתכננים את הפעולה הזו ומשתמשים בה ובכל כה"ג פשוט הוא דע"כ מתייחסים דיני התורה לפעולות אלו שאינן נראות לעינים כאל פעולות הנראות לעינים ונמצא שסגירת המעגל החשמלי פעלה איזו פעולה והוי ממש כהפעלת מכשיר חשמלי וכנ"ל. האם כל כך פשוט? האם בהכרח "מלאכת שבת" שאסרה תורה כוללת גם דברים שאינם נראים לעין?

ב"ה החיים על או"ח סימן רכו אות ד' / ברכת האילנות בשבת

ונראה לדברי המקובלים שכתבו שעל ידי ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח יש עוד איסור נוסף דבורר, ועל כן אסור לברך ברכה זו בשבת ויום טוב. וכן עמא דבר.

מעשה חמד מהדורה חדשה ג עמ' א רנ"ג

המקובל המפורסם ראש ישיבת רחובות הנהר בירושלם רבי חיים שאול דויק הכהן בעל איפה שלמה ז"ל המכונה הרב השד"ה יצא יחד עם תלמידיו חכמי ארם צובה חבורת המקובלים ובכללם רבי יעקב חיים סופר בעל הכף החיים ז"ל שהיה תלמיד חבר של בעל השד"ה ז"ל ויצאו לברך יחדיו על אילנות המלבלבים בשדה של גוי אחד ולכשבאו לברך שוב לשנה האחרת גירש אותם הגוי באומרו מה עשיתם, בשנה האחרונה האילן התייבש. אמרו לו וכי נגענו בעץ במסור או בכלי אחרת? ותלו הטעם שהברכה גרמה לבירור ניצוצות הקדושה ועי"ז פסקה חיותו של האילן ויבש.

שו"ת יחזה דעת חלק א סימן ב

והנה בכף החיים... וראיתי בספרו שו"ת באר מים חיים בכתב יד, שנשאל על זה, שהרי גם בכל הברכות והתפלות אנו מבררים, והשיב, שזהו לצורך אותה שעה, וק"ל בורר אוכל לאלתר שרי. משא"כ בברכת האילנות שאינה צריכה לאותה שעה, שהרי יכול לברך ברכה זו בכל חודש ניסן, והרי זה כבורר לצורך אחר זמן שאסור. ע"כ. ותמינה שמנן לו שבענין רוחני כזה שייך דין בורר, וכל המלאכות האסורות בשבת למדנו ממלאכת המשכן, וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. והרה"ג רבי אברהם פלאגיי בספר וימהר אברהם (מערכת ב' אות צ"ט) כתב בשם הרה"ג רבי אברהם פונטרימולי בדרשתו, שחקר איך מתפללים בשבת, והרי אסור לברר אוכל מתוך הפסולת (שלא לאלתר). ותירץ, שמכיון שיש בזה פיקוח נפש של הצדיקים מותר. ע"ש. ועל כגון זה י"ל אין משיבין על הדרש. ועיין בשו"ת הרדב"ז (חלק ד' סי' קח) שכתב בזו הלשון: ואל תאשימני ותחשדני שאני פוסק הלכה ומורה הוראה על פי דרך הקבלה וכו'. ע"ש. ומרן החיד"א בספר מראית העין בחידושו לסנהדרין (ק ע"א) כתב, שאין להוציא דין על פי סודות. ע"ש. ובשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' נ"א); ואני אומר, כל המערב דברי קבלה עם ההלכות הפסוקות חייב משום לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה וכו'. וע"ע אור לציון חלק ג', ביאורים פרק ו' אות ה' שמשמע שחושש לשיטת כף החיים אמנם מבאר שנחשב בורר אוכל מאוכל.

שבות יצחק י בורר עמ' רע"ג

מסננות לטיהור מים... מהגרי"ש אלישיב שליט"א שאין להקל בזה מטעם שאין הפסולת נראית לעין דכל שיש תיקון בדבר ונעשה בדרך מלאכה הרי זה מלאכה וכמו"כ הפרדה הנעשית בבדיקת מעבדה וניכרת רק במיקרוסקופ הרי זה מלאכה גמורה.

חוש שני, בורר עמ' קטו

נראה שמים הראויים לשתייה לרוב בני אדם מותר לחברם למערכת טיהור מיסלם חשמלי המצוי בזמנינו שע"ז מתנקים המים מהפסולת שאינה נראית במים. והטעם כיון שאין הפסולת ניכרת כלל אין ע"ז שם פסולת ואין ע"ז שם מלאכת בורר ולכן מותר לסננם אף לאיסטניס שאינו שותה מים אלו בלא סינון משא"כ במש"כ הפמ"ג דאיירי שיש במים קסמים וכדו' אף דרוב בני"א שותים אותם מ"מ לאיסטניס אפשר דחשיב פסולת. עוד נראה שמותר לעשות פעולה להוציא הגזים מן המים [מי סודה] בשבת לאלו שאינם רוצים לשתות מים עם גזים כגון ע"י עירבוב המים בכפית או נתינת סוכר במים וכי"ב כיון דאין בהם ממשות של פסולת..

וכן הורה מרן החזו"א שמותר לרחוץ פירות נקיים בשבת מחשש לריסוס וחידקים שעל הפירות אף לאלו שמקפידים לא לאכול הפירות עד שירחצם כיון שלא רואים את הפסולת אין ע"ז שם פסולת ומותר משום בורר.

חשוב ! האם אין דין מלאכה בדבר שאינו נראה לעין או שאין הגדרת "פסולת" ?

שו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן ל"ז

ועפ"ז נראה לפענ"ד להוסיף לומר דכשמדיחין הפירות לשם זהירות - בריאותי למען לנקות הפירות מכל מיני חידקים העלולים להיות דבוקים בקליפות, ומכל ליכלוך קל שדבוק ומחובר עליהם כפי ההוראות המתפרסמות על כך מידי פעם ממחלקת הבריאות והרפואה, אזי מותר להדיחן במים בכל גוונא דהחדקים שעל הקליפות הרי המה כליכלוך מודבק על הקליפות שאינם יורדים ע"י נתינה במים בלבד. אלא צריך לשם כך לרחוץ הפירות ביסודיות ולכך שפיר הו"ל זה תו כקולף פירות ומסיר קליפתן דמותר סמוך לאכילה....

שים לב איזה נימוק להיתירא לא כתב !

שו"ת אדני פז א"ח חלק א סימן כ' ד"ה "ואמנם" - לגבי פילטר שמסנן חידקים/וירוסים - מסכת פנים

ואמנם איכא למישדי נרגא בכל הני דלעיל שאין במכשיר המסנן את המים לא משום בורר ולא משום הורג והטעם בזה כיון שאנו דנים כל דיני התורה לפי חושי הראייה הטבעיים וכיון שהחידקים אינם נראים לעין האדם אלא ע"י מקרוסקופ וכדו' הרי שאנו דנים את המים כמי שאין בהם חידקים כלל ולא מיקרי שבורר שני גופים זה מזה וה"ה נמי לענין.

נתיבות תורה י - עמ' כ"ב פסק מהגרש"ז אויערבך זצ"ל

כלי המסנן מים מחידקים אי מותר לעשות כן בשבת משום בורר מדינא מכיון שרוב בני"א שותים מים בלא סינון מחידקים לא מיקרי כשעושה כן שבורר פסולת ולכן אפי' שמקפיד לשתות עם סינון בטלה דעתו.
שים לב - איזה נימוק לא הוזכר ?

שמירת שבת כהלכתה פרק א אות עא

עא. אין להניח לחם סמוך לאש כדי להצנימו (לעשותו צנימים), כי הרי הלחם משתנה ומתקשה בכך. אבל מותר להניח לחם קפוא סמוך לאש במקום שלא יכול להצנימו או אפילו להניחו על מיחם המים שעל האש כדי להפשירו, אבל יקפיד לנער תחילה גושי הקרח שעליו. (הערה ריג: ומיהו נראה דאין בהסרת הלחות מן הלחם משום איסור בורר, הואיל והפסולת (הלחות) לא נראית לעינים... מהגרש"ז אויערבך זצ"ל).

שמירת שבת כהלכתה פרק ג אות כב

ומותר לחטא פירות נקיים על ידי שריה בחומר מחטא.

שמירת שבת כהלכתה - הערות פרק ג הערה (נח)

שמעתי מפי החזו"א זצ"ל... דהכא עדיף טפי מכיון שאין בו בפרי כל ממשות מחומר הריסוס.

דור המלקטים, שבת ד' עמ' 2671

הגרמ"ק שליט"א (עם מקדשי שביעי ח"א עמ' רי"ג אות נ"ג) פירות שיש עליהם ריסוס שאינו בעין האם יש איסור לרוחצם משום בורר ? תשובה אם העולם לא אוכל בלי לרחוץ יש איסור ואפילו שלא רואים את הריסוס כיון שיש משהו על הפרי מהריסוס ועל ידי הרחיצה זה יורד לכן יש בזה איסור בורר

נולד/מוליד בדבר שאינו נראה לעינים / דין השומן

שמירת שבת בהלכתה פרק יב אות ט

כלים שנדבק בהם שומן (כח) אסור לערות עליהם מים חמים בשבת (כט)

שמירת שבת בהלכתה - הערות פרק יב

(כח) והיינו שנדבק בהם ממשות של שומן, אבל מה שנשאר דבוק על הכלים כעין שמנונית מרוטב, לא שייך בו איסור מוליד, עיין סי' שיח במ"ב ס"ק קה, וכל שכן הכא, שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל; אולם יל"ע סי' שכו בט"ז סוס"ק ג.
(כט) סי' רנג במ"ב ס"ק ק, ומשום נולד (מוליד). ולענין איסור בישול, עיין...

משנה ברורה סימן רנג ס"ק ק

והא דמתירין להדיח כלים במים שנתן הא"י להקדירה דוקא כשאין מלוכלכים בשומן דאל"ה אסור לשפוך הרתחים עליהם משום שממחה השומן (=השומן המוצק הופך לנוזל) והוי נולד כמ"ש סימן ש"כ ס"ד (=מחלוקת לגבי נוזל על שלג) אלא יניח הכלי תוך המים ולא יערה עליהם דזה שרי משום דלא קעביד מעשה.

שו"ע או"ח סימן שיח סעיף טז

מותר ליתן אינפאנדה כנגד האש במקום שהיד סולדת ואף על פי שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח. הגה: וכ"ש קדירה שיש בה רוטב שנקרש, שכשהשומן נימוח אינו בעין, דשרי. (רבי ירוחם ח"ג) ויש מחמירין (ר"ן פרק ב"ט). ונהגו להחמיר, מיהו במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה.

משנה ברורה סימן שיח ס"ק קה

(קה) ויש מחמירין - ס"ל דגם בזה שייך איסור נולד ואפי' בקדירה שהשומן מעורב עם המרק ולא דמי להא דאמרין אבל נותן הוא לתוך הכוס דהתם אין הברד ניכר כלל כשנמחה בהכוס אבל שומן שנמחה צף למעלה וניכר הוא ואפי' להניחו בחמה שיהיה נמחה ג"כ אסור לדעה זו. ודע דאפי' להיש מחמירין אינו אסור כ"א כשיש הרבה שומן על הפשטיד"א שכשיהיה נימוח יהיה זה לחוץ ויהיה מינכר בפ"ע אבל אם אין על הפשטיד"א כ"כ שומן או שמעמידו כ"כ בריחוק מקום מן החום שלא יהיה נימוח עד שיזוב לחוץ אלא מעט ממנו יהיה נימוח בתוכו לבד או אם השליך לחוץ השומן שעליו מותר לחמם הפשטיד"א לכו"ע ואף שעדיין נפטר וזב מבשר שומן שבתוכו דבר מועט הוא ושרי לכו"ע וכן מותר להחם בשבת חתיכת בשר שמן אף על פי שמקצתו זה כיון דדבר מועט הוא הנפטר לא חשיב ושרי. כתבו האחרונים כד של מים או שאר משקין שנקרש מלמעלה שרי לכו"ע להעמידו במקום שלא יגיע ליד סולדת בו דהקרח כשימס יהיה מתערב תיכף תוך המשקים שתחתיו ואינו ניכר:

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שיח סעיף א -

כבר נתבאר שאין בנין וסתירה בכלים שאין מחזיקים ארבעים סאה כשאין בנין גמור לפיכך חבית של חרס שאינה מחזיקת ארבעים סאה שנשברה ודיבק שבריה בזפת מותר לשברה בשבת בין ביד בין בכלי כדי ליקח מה שבתוכה ואין בה משום סתירה מפני שאינה בנין גמור ובלבד שלא יתכוין לנקבה נקב יפה שיהא לה לפתח נאה שא"כ הרי הוא מתקן כלי וחייב משום מכה בפטיש כמו שיתבאר אבל כשאין מתכוין לכך מותר ולא גזרו שמא יתכוין לכך מפני שחבית השבורה ודבוקה בזפת היא גרועה בעינינו ואינו חושש עליה כשחוזר ושוברה לתקן לה פתח נאה אבל אם היא שלימה אסור לשברה אפילו בענין שאינו מתקן לה פתח נאה מפני שסתירת בנין גמור אסורה אף בכלים ועוד גזירה שמא יתכוין לנקבה נקב יפה שיהא לה לפתח נאה:

התוקע יתד בכותל לתלות בו כלים וכיוצא בזה חייב משום בונה ואפילו לא תקע היתד אלא שקדח חור בכותל לתקוע בו יתד חייב משום בונה על נקב זה הואיל ונקב זה הוא מועיל לבנין דהיינו לתקיעת היתד וכן העושה נקב בקרקע הבית כדי שיצאו המים חייב משום בונה אבל העושה נקב בדבר תלוש אינו חייב אלא אם כן הנקב עשוי להכניס ולהוציא בו כגון נקב שבלול של תרנגולים שאינו מחובר לקרקע שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל שנקב זה הוא פתח גמור וחייבים על עשייתו משום תיקון כלי שהיא תולדת מכה בפטיש כמ"ש בסי' ש"ב ובין שעשה הנקב בעץ בין במתכת בין בכלים חייב עליו משום מכה בפטיש אם הוא עשוי להכניס ולהוציא :

וגזרו חכמים על כל נקב אפילו עשוי להוציא בלבד או להכניס בלבד שמא יבא לעשות נקב שחייבים עליו לפיכך אין נוקבים נקב חדש בחבית שיזוב בו היין ואפילו היה בו נקב ובא להוסיף בו מעט להרחיבו אסור והוא שמתכוין להוסיף אבל אם היה סכין תקוע בחבית של עץ מבעוד יום כדי שיזוב היין במקום נקיבתו כשיוציאו אותו מותר להוציאו ולהכניסו בשבת ואף שאי אפשר שלא יוסיף בנקב ע"י הוצאה זו אין בכך כלום כיון שאינו מתכוין להוסיף ואף שפסיק רישיה ולא ימות הוא מכל מקום כיון שאף העושה נקב חדש כזה במתכוין אין בו איסור אלא מדברי סופרים הואיל ואינו עשוי אלא להוציא בלבד לפיכך לא החמירו בו כל כך לאסור אף להוסיף שלא במתכוין.

ויש חולקים ואומרים שלא התירו להוציא הסכין מהחבית בשבת אלא אם כן כבר הוציאו פעם אחת מבעוד יום שאז אינו פסיק רישיה שיוסיף בנקב ע"י הוצאה זו שבשבת אלא אפשר שלא יוסיף כלום וא"כ אף אם אירע שמוסיף אין בכך כלום שדבר שאינו מתכוין הוא. והעיקר כסברא הראשונה ומכל מקום במקום שאין שם צורך כל כך טוב לחוש לסברא האחרונה.

החשמל בשבת – הרב לוי יצחק הלפרין עמ' קנ"ג

אכן באמת צ"ב בכל עיקר חילוק זה שבין עשיית נקב חדש לבין להוסיף עליו דהא סוף סוף גם במוסיף יש בו איסור בונה מן התורה כמו במתחיל עיין שבת קמו א. וא"כ למה גזרו על עשיית נקב חדש יותר מאשר על הוספה על הנקב ? והנראה לומר בהסבר הדבר דאף דמעיקר הדין יש להתיר פסיק רישיה במקלקל וכלאחר יד מכל מקום היכא שפעולתו ניכרת בשעת עשייתה אסרו חכמים משום שנראה כעושה מלאכה ולכן לא אסרו רק עשיית נקב חדש שהוא דבר הניכר דמקודם לא היה נקב ועכשיו הוא עושה את הנקב משא"כ כשאנו אלא מוסיף על הנקב אין נראה כל כך כבונה ולכן התירו.